

Ανωνυμοποιημένο κείμενο

Μετάφραση

C-61/24 – 1

Υπόθεση C-61/24 [Lindenbaumer]ⁱ

Αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

Ημερομηνία καταθέσεως:

29 Ιανουαρίου 2024

Αιτούν δικαστήριο:

Bundesgerichtshof (Γερμανία)

Ημερομηνία της διατάξεως του αιτούντος δικαστηρίου:

20 Δεκεμβρίου 2023

Εναγομένη και αναιρεσείουσα:

DL

Ενάγων και αναιρεσίβλητος:

PQ

[παραλειπόμενα]

BUNDESGERICHTSHOF

(ΑΝΩΤΑΤΟ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΓΕΡΜΑΝΙΑ)

ΔΙΑΤΑΞΗ

[παραλειπόμενα]

της

20ής Δεκεμβρίου 2023

επί της υποθέσεως οικογενειακών διαφορών μεταξύ

ⁱ Στην υπό κρίση υπόθεση έχει δοθεί πλασματική ονομασία η οποία δεν αντιστοιχεί στο πραγματικό όνομα διαδίκου.

DL [παραλειπόμενα]

εναγομένης και αναιρεσείουσας,

[παραλειπόμενα]

κατά

PQ [παραλειπόμενα]

ενάγοντος και αναιρεσιβλήτου,

[παραλειπόμενα]

Το δωδέκατο τμήμα πολιτικών υποθέσεων του Bundesgerichtshof [παραλειπόμενα] διατάσσει τα εξής:

- I. Αναστέλλει τη δίκη.
- II. Υποβάλλει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης το ακόλουθο ερώτημα προς ερμηνεία του άρθρου 8 του κανονισμού (ΕΕ) 1259/2010 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2010, για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό (κανονισμός Ρώμη III):

Με ποια κριτήρια καθορίζεται η συνήθης διαμονή των συζύγων κατά την έννοια του άρθρου 8, στοιχεία α' και β', του κανονισμού Ρώμη III και ιδίως

- επηρεάζει ή, ακόμη περισσότερο, αποκλείει την αναγνώριση συνήθους διαμονής στο κράτος υποδοχής η αποστολή σε αυτό προσώπου υπό διπλωματική ιδιότητα;
- πρέπει να έχει προηγηθεί ορισμένης διάρκειας φυσική παρουσία των συζύγων σε κράτος προτού να μπορεί να γίνει δεκτό ότι έχουν αποκτήσει συνήθη διαμονή σε αυτό;
- προϋποθέτει η αναγνώριση συνήθους διαμονής ορισμένο βαθμό κοινωνικής και οικογενειακής ενσωμάτωσης στο κράτος υποδοχής;

Σκεπτικό:

- 1 Α. Πραγματικά περιστατικά
- 2 Η δίκη αφορά το διαζύγιο μεταξύ του γεννηθέντος το 1965 ενάγοντος (στο εξής: ο σύζυγος) και της γεννηθείσας το 1964 εναγομένης (στο εξής: η σύζυγος).

- 3 Οι διάδικοι είναι Γερμανοί υπήκοοι και συνήψαν γάμο το έτος 1989. Από τον γάμο τους απέκτησαν δύο, ενήλικα πλέον, τέκνα.
- 4 Το έτος 2006, οι διάδικοι μίσθωσαν οικία στο Βερολίνο στην οποία διέμεναν εφεξής μαζί. Τον Ιούνιο του 2017, μετακόμισαν με το σύνολο σχεδόν της οικοσκευής τους στη Σουηδία, όπου ο σύζυγος υπηρέτησε στη γερμανική πρεσβεία της Στοκχόλμης. Τον Ιούνιο του 2017, οι διάδικοι δήλωσαν στις αρμόδιες γερμανικές αρχές τη μεταφορά του τόπου διαμονής τους στο εξωτερικό. Όταν ο σύζυγος μετατέθηκε στη γερμανική πρεσβεία της Μόσχας (Ρωσία), τον Σεπτέμβριο του 2019, οι διάδικοι μετακόμισαν με την οικοσκευή τους από τη Στοκχόλμη στη Μόσχα σε διαμέρισμα ευρισκόμενο στο συγκρότημα κατοικιών της πρεσβείας. Ο σύζυγος είναι σύμβουλος στην πρεσβεία και –αντίθετα από τη σύζυγο– γνωρίζει τη ρωσική γλώσσα. Η σύζυγος δηλώθηκε επίσης ότι διαμένει στο διαμέρισμα του συγκροτήματος ως μέλος της οικογένειας υπαλλήλου της πρεσβείας· επιπλέον, ταξινόμησε το αυτοκίνητό της στη Ρωσία. Αμφότεροι οι διάδικοι κατέχουν διπλωματικό διαβατήριο.
- 5 Οι διάδικοι διατήρησαν τη μισθωμένη οικία τους στο Βερολίνο, προκειμένου να μπορέσουν να επιστρέψουν εκεί μετά την ολοκλήρωση της υπηρεσίας του συζύγου στο εξωτερικό. Στην ως άνω μισθωμένη οικία διέμενε από τον Σεπτέμβριο του 2019 η ενήλικη θυγατέρα των διαδίκων. Από τότε, επίσης, οι διάδικοι είχαν υπομισθώσει τμήματα της οικίας, των οποίων οι συμβάσεις υπομισθωσης έληξαν στο τέλος Μαΐου και στο τέλος Ιουνίου του 2020.
- 6 Τον Ιανουάριο του 2020, η σύζυγος ταξίδευσε στο Βερολίνο για να υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση εκεί· δεν επιθυμούσε η ιατρική της περίθαλψη να γίνει στη Μόσχα. Κατά το χρονικό διάστημα που ακολούθησε διέμεινε στη μισθωμένη κατοικία των διαδίκων στο Βερολίνο και αργότερα μερίμνησε ώστε να της αποσταλούν τα θερινά ενδύματά της από τη Μόσχα στο Βερολίνο. Τον Αύγουστο και Σεπτέμβριο του 2020, μετέβη και ο σύζυγος στο Βερολίνο και κατά τη διάρκεια της παραμονής του διέμεινε και ο ίδιος στη μισθωμένη κατοικία. Στο Βερολίνο οι διάδικοι συναντήθηκαν με φίλους τους από κοινού. Ο σύζυγος εόρτασε με τον υιό των διαδίκων τα Χριστούγεννα του 2020, καθώς και την Παραμονή και την Πρωτοχρονιά του 2021, στην Koblenz (Γερμανία) μαζί με τους γονείς του στην οικία των τελευταίων.
- 7 Τον Φεβρουάριο του 2021, η σύζυγος επέστρεψε στη Μόσχα και διέμεινε στο διαμέρισμα του συγκροτήματος κατοικιών της πρεσβείας. Σύμφωνα με όσα αναφέρει ο σύζυγος, στις 17 Μαρτίου 2021 οι διάδικοι γνωστοποίησαν στα τέκνα τους την πρόθεσή τους να χωρίσουν. Κατά τη διάρκεια της διαμονής της, η σύζυγος μετέφερε σε χωριστό δωμάτιο του διαμερίσματος στη Μόσχα όλα τα αντικείμενα που ήθελε να πάρει μαζί της στο Βερολίνο. Στις 23 Μαΐου 2021 αναχώρησε για το Βερολίνο και έκτοτε διαμένει στην εκεί μισθωμένη κατοικία των διαδίκων. Ο σύζυγος συνεχίζει να διαμένει στο διαμέρισμα του συγκροτήματος κατοικιών της πρεσβείας.

- 8 Στις 8 Ιουλίου 2021, ο σύζυγος άσκησε αγωγή διαζυγίου ενώπιον του Amtsgericht (ειρηνοδικείου). Σε αυτήν υποστηρίζει ότι οι διάδικοι διέκοψαν την έγγαμη συμβίωσή τους από τον Ιανουάριο του 2020, ότι η σύζυγος μετέβη στη Μόσχα τον Μάρτιο του 2021 μόνο για ένα σύντομο χρονικό διάστημα και ότι έπειτα επήλθε οριστική διάσταση μεταξύ τους.
- 9 Η σύζυγος αρνήθηκε την αγωγή προβάλλοντας τον ισχυρισμό ότι διάσταση των συζύγων επήλθε το νωρίτερο τον Μάιο του 2021. Από τις 15 Ιανουαρίου 2020 έως τις 26 Φεβρουαρίου 2021, παρέμεινε στο Βερολίνο λόγω της νοσηλείας της. Η επιστροφή της στη Μόσχα πιο νωρίς ήταν αδύνατη λόγω της κατάστασης της υγείας της και λόγω των περιορισμών για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19. Μέχρι την αναχώρησή της από τη Μόσχα στις 23 Μαΐου 2021, η σύζυγος ανέλαβε τη φροντίδα της οικίας των διαδίκων εκεί. Επιπλέον, η ίδια μερίμνησε για τον ρουχισμό του συζύγου ο οποίος νοσηλεύτηκε σε ρωσικό νοσοκομείο και θεραπευτήριο κατόπιν εγκεφαλικού επεισοδίου.
- 10 Το Amtsgericht, με απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2022, απέρριψε την αγωγή διαζυγίου, διότι δεν συμπληρώθηκε ακόμη ο (κατά το γερμανικό δίκαιο απαιτούμενος) χρόνος διάστασης και δεν συνέτρεχαν λόγοι κατεπείγουσας λύσης του γάμου (άρθρο 1565, παράγραφος 2, του Bürgerliches Gesetzbuch [γερμανικού αστικού κώδικα, στο εξής: BGB]). Κατόπιν έφεσης του συζύγου, το Kammergericht (εφετείο), αφού προηγουμένως έλαβε σχετική νομική πληροφορία από το αρμόδιο ινστιτούτο αλλοδαπού δικαίου, διέταξε τη λύση του γάμου των διαδίκων βάσει του ρωσικού ουσιαστικού δικαίου. Αιτιολόγησε, δε, την απόφασή του υπογραμμίζοντας ότι το εφαρμοστέο δίκαιο στο διαζύγιο προσδιορίζεται βάσει του άρθρου 8 του κανονισμού Ρώμη III, διότι δεν προηγήθηκε επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου κατά το άρθρο 5 του κανονισμού Ρώμη III. Εν προκειμένω, εφαρμόζεται το άρθρο 8, στοιχείο β', του κανονισμού Ρώμη III και, ως εκ τούτου, το ρωσικό ουσιαστικό δίκαιο· δυνάμει του άρθρου 11 του κανονισμού Ρώμη III, αποκλείεται η παραπομπή. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των διαδίκων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τόπος της συνήθους διαμονής του συζύγου παραμένει η Μόσχα, ενώ η εκεί συνήθης διαμονή της συζύγου έπαυσε να υφίσταται μόνο κατόπιν της αναχώρησής της για τη Γερμανία στις 23 Μαΐου 2021, ήτοι για χρονικό διάστημα το οποίο ήταν μικρότερο του έτους κατά τον χρόνο υποβολής της αγωγής ενώπιον του Amtsgericht στις 8 Ιουλίου 2021.
- 11 Κατά της ανωτέρω απόφασης στρέφεται η επιτρεπόμενη από το Kammergericht αίτηση αναίρεσως της συζύγου, με την οποία ζητεί τη λύση του γάμου επί τη βάσει των διατάξεων του γερμανικού ουσιαστικού δικαίου, ενώ, μαζί με το αίτημα της λύσης του γάμου, σωρεύει και αίτημα έκδοσης αυτεπάγγελτης απόφασης για την αντισταθμιστική κατανομή των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.
- 12 Β. Επί του νομικού καθεστώτος
- 13 Ι. Το άρθρο 8 του κανονισμού Ρώμη III έχει ως εξής:

«Ελλείπει επιλογής σύμφωνα με το άρθρο 5, το διαζύγιο και ο δικαστικός χωρισμός υπόκεινται στο δίκαιο του κράτους:

- α) της συνήθους διαμονής των συζύγων κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο δικαστήριο ή, ελλείψει αυτής
- β) της τελευταίας συνήθους διαμονής των συζύγων, υπό την προϋπόθεση ότι η διαμονή αυτή δεν έπαυσε να υφίσταται ένα έτος και πλέον πριν από την υποβολή αγωγής στο δικαστήριο και εφόσον ο ένας εκ των συζύγων εξακολουθεί να διαμένει στο συγκεκριμένο κράτος κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο δικαστήριο ή, ελλείψει αυτής
- γ) της ιθαγένειας των δύο συζύγων κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο δικαστήριο ή, ελλείψει αυτής
- δ) του επιληφθέντος δικαστηρίου.»

- 14 II. Εάν το διαζύγιο των διαδίκων υπέκειτο στο ρωσικό ουσιαστικό δίκαιο, θα έπρεπε αυτό να εκληφθεί ως συναινετικό χωρίς διαπίστωση λόγων διαζυγίου, βάσει του άρθρου 23, σημείο 1, του οικογενειακού κώδικα της 29ης Δεκεμβρίου 1995 της Ρωσικής Ομοσπονδίας (παρατιθέμενο σε Bergmann/Ferid/Henrich Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht [ενημερωμένο μέχρι τις 10 Μαρτίου 2021] κεφάλαιο για τη Ρωσική Ομοσπονδία σ. 52), διότι η σύζυγος δεν ζήτησε την απόρριψη της έφεσης του συζύγου και, κατά συνέπεια, δεν αμφισβητεί πλέον αυτή καθαυτή τη λύση του γάμου. Στην περίπτωση εφαρμογής του ρωσικού οικογενειακού δικαίου, αντισταθμιστική κατανομή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, την οποία το ρωσικό δίκαιο αγνοεί ως θεσμό, θα μπορούσε να διαταχθεί μόνον υπό τις προϋποθέσεις της διάταξης του άρθρου 17, παράγραφος 4, δεύτερη περίοδος, του Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (εισαγωγικού νόμου του γερμανικού αστικού κώδικα, στο εξής: EGBGB), η οποία έχει ως εξής:

«Στις λοιπές περιπτώσεις, η αντισταθμιστική κατανομή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων εφαρμόζεται σύμφωνα με το γερμανικό δίκαιο κατόπιν αιτήσεως συζύγου, όταν σε έναν εκ των συζύγων έχει αναγνωριστεί σχετικό δικαίωμα από ημεδαπό φορέα κοινωνικής ασφάλισης, εφόσον η εφαρμογή της εν λόγω αντισταθμίσεως, λαμβανομένης ιδίως υπόψη της οικονομικής κατάστασης αμφοτέρων καθ' όλη τη διάρκεια του γάμου, δεν αντίκειται στην αρχή της επιείκειας.»

- 15 Στην παρούσα δίκη δεν έχει υποβληθεί αίτημα για την εφαρμογή αντισταθμιστικής κατανομής συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων κατά το γερμανικό δίκαιο, με αποτέλεσμα το διαζύγιο να πρέπει να κηρυχθεί κατ' εφαρμογήν του ρωσικού δικαίου μόνο.
- 16 III. Αντιθέτως, εάν στο διαζύγιο ήταν εφαρμοστέο το γερμανικό ουσιαστικό δίκαιο, ο γάμος των διαδίκων θα έπρεπε να λυθεί δυνάμει του άρθρου 1565 του BGB. Ειδικότερα, ο γάμος έχει κλονιστεί, διότι για χρονικό διάστημα άνω του

έτους δεν υφίσταται πλέον έγγαμη συμβίωση των συζύγων και δεν αναμένεται αποκατάστασή της. Στην περίπτωση εφαρμογής του γερμανικού οικογενειακού δικαίου, η αντισταθμιστική κατανομή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων θα έπρεπε να εφαρμοστεί κατά το γερμανικό δίκαιο σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 17, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, του EGBGB, η οποία έχει ως εξής:

«Η αντισταθμιστική κατανομή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων υπόκειται στο δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο δυνάμει του κανονισμού (ΕΕ) 1259/2010· εφαρμογή της χωρεί μόνον εφόσον ισχύει το γερμανικό δίκαιο και αυτή αναγνωρίζεται ως θεσμός από το δίκαιο ενός εκ των κρατών των οποίων έχουν ιθαγένεια οι σύζυγοι κατά την ημερομηνία καταθέσεως της αγωγής διαζυγίου.»

17 Στην περίπτωση εφαρμογής του γερμανικού οικογενειακού δικαίου, το ζήτημα της αντισταθμιστικής κατανομής συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων θα έπρεπε να κριθεί αυτεπαγγέλτως –ήτοι χωρίς να χρειάζεται προς τούτο αίτηση ενός εκ των συζύγων– στο πλαίσιο της συνάφειάς του με το διαζύγιο, η οποία προβλέπεται από τις διατάξεις των άρθρων 137, παράγραφοι 1 και 2, και 142, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (νόμου περί της διαδικασίας σε οικογενειακές υποθέσεις και υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας, στο εξής: FamFG).

18 Το άρθρο 137 του FamFG έχει ως εξής (απόσπασμα):

«(1) Το διαζύγιο και τα παρεμπύπτοντα ζητήματα αυτού πρέπει να συνεκδικάζονται και να εκδίδεται ενιαία απόφαση (συνάφεια).

(2) Παρεμπύπτοντα ζητήματα αποτελούν

1. Ζητήματα αντισταθμιστικής κατανομής συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων,

[...]

όταν το δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί επί της υπόθεσης του διαζυγίου και η γαμική διαφορά εισάγεται ενώπιόν του από έναν εκ των συζύγων το αργότερο δύο εβδομάδες πριν την προφορική συζήτηση της υπόθεσης διαζυγίου στον πρώτο βαθμό. Στις περιπτώσεις των άρθρων 6 έως 19 και 28 του Versorgungsausgleichsgesetz (νόμου περί κατανομής συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων), δεν απαιτείται αίτηση για την αντισταθμιστική κατανομή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.»

19 Το άρθρο 142, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του FamFG έχει ως εξής:

«Στην υπόθεση του διαζυγίου πρέπει το σύνολο των συναφών ζητημάτων οικογενειακού δικαίου να κρίνεται με ενιαία απόφαση.»

20 Γ. Επί της υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

21 [Επισημάνσεις σχετικά με την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής]
[**παραλειπόμενα**]

I.

22 Η αίτηση αναιρέσεως επιτρέπεται βάσει του άρθρου 70, παράγραφος 1, του FamFG και ασκείται παραδεκτά· συγκεκριμένα, η σύζυγος έχει δικαίωμα αναιρέσεως.

23 [σχετική αναλυτική παράθεση] [**παραλειπόμενα**]

24 [**παραλειπόμενα**]

II.

25 Το βάσιμο της αιτήσεως αναιρέσεως εξαρτάται από το αν το δευτεροβάθμιο δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο δεχόμενο ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8, στοιχείο β', του κανονισμού Ρώμη III, το διαζύγιο των διαδίκων υπόκειται στο ρωσικό δίκαιο.

26 [σχετική αναλυτική παράθεση] [**παραλειπόμενα**]

27 [**παραλειπόμενα**]

28 1. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο στηρίχθηκε σε ορθά νομικά συμπεράσματα.

29 α) Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο ορθώς έκανε δεκτό ότι σε περίπτωση αμφισβήτησης η διεθνής δικαιοδοσία των γερμανικών δικαστηρίων απορρέει από το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', τρίτη περίπτωση, του κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1347/2000 (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ια), σε συνδυασμό με το άρθρο 100, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 2019/1111 του Συμβουλίου, της 25ης Ιουνίου 2019, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, και για τη διεθνή απαγωγή παιδιών (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ιβ). [σχετική αναλυτική παράθεση]
[**παραλειπόμενα**]

30 β) Ομοίως, ορθώς το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκανε δεκτό ότι το εφαρμοστέο δίκαιο στο διαζύγιο προκύπτει από το άρθρο 8 του κανονισμού Ρώμη III, διότι οι διάδικοι μέχρι το πέρας της προφορικής διαδικασίας στον πρώτο βαθμό (πρβλ. άρθρο 46e, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, του ΕGBGB, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού Ρώμη III) δεν επέλεξαν

εφαρμοστέο δίκαιο επί της μεταξύ τους διαφοράς σύμφωνα με το άρθρο 5 του κανονισμού Ρώμη III. [σχετική αναλυτική παράθεση] **[παραλειπόμενα]**

- 31 2. Με βάση την ιεράρχηση συνδέσμων στο άρθρο 8 του κανονισμού Ρώμη III, καθοριστική σημασία έχει, καταρχάς, εάν οι διάδικοι –όπως έγινε δεκτό από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο– έχουν αποκτήσει συνήθη διαμονή στη Ρωσία. Αυτό θα μπορούσε να τεθεί υπό αμφισβήτηση και μόνο λόγω του γεγονότος ότι ο σύζυγος απεστάλη ως διπλωμάτης στη Μόσχα και δεν αποφάσισε οικειοθελώς να κατοικεί στο συγκρότημα κατοικιών της γερμανικής πρεσβείας, αλλά υποχρεώθηκε προς τούτο βάσει διατάξεων του οικείου κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης, όπως υποστήριξε η σύζυγος χωρίς να αντικρουσθεί. Τίθεται, επομένως, το ερώτημα, με ποια κριτήρια καθορίζεται η συνήθης διαμονή των συζύγων κατά την έννοια του άρθρου 8, στοιχεία α' και β', του κανονισμού Ρώμη III, ιδίως αν η αποστολή προσώπου υπό διπλωματική ιδιότητα επηρεάζει ή, ακόμη περισσότερο, αποκλείει την αναγνώριση συνήθους διαμονής στο κράτος υποδοχής. Το ως άνω ερώτημα είναι κρίσιμο για την επίλυση της διαφοράς, διότι το διαζύγιο δεν θα υπέκειτο στο ρωσικό ουσιαστικό δίκαιο εάν οι διάδικοι ήταν αδύνατο να αποκτήσουν συνήθη διαμονή στη Ρωσία.
- 32 α) Κατά την εκτίμηση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, το γεγονός ότι οι διάδικοι μετακόμισαν στη Μόσχα λόγω της διπλωματικής ιδιότητας του συζύγου, δεν ασκεί επιρροή στην αναγνώριση συνήθους διαμονής των διαδίκων εκεί κατά την έννοια του άρθρου 8 του κανονισμού Ρώμη III. Τούτο διότι η εν λόγω διαμονή ήταν αορίστου διάρκειας, όπως αποδεικνύεται από τον ισχυρισμό της συζύγου ότι οι διάδικοι το έτος 2021 ανακαίνισαν πλήρως την οικία τους στο Βερολίνο προκειμένου να εγκατασταθούν εκεί στα γεράματά τους.
- 33 β) Με απόφασή του, εκδοθείσα βέβαια επί του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΚ) 1347/2000 του Συμβουλίου, της 29ης Μαΐου 2000, περί της διεθνούς δικαιοδοσίας, αναγνώρισης και εκτέλεσης αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας έναντι των κοινών τέκνων των συζύγων (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες II), το Cour d'appel de Luxembourg (εφετείο Λουξεμβούργου) έχει δώσει αρνητική απάντηση στο ερώτημα εάν οι διπλωματικοί υπάλληλοι δύναται κατ' αρχήν να αποκτήσουν συνήθη διαμονή στο κράτος υποδοχής (πρβλ. απόφαση της 6ης Ιουνίου 2007 – 31642 – The European Legal Forum 2007 11-145· σύνοψη στη γερμανική γλώσσα διαθέσιμη στην ιστοσελίδα www.unalex.eu [απόφαση LU-26]).
- 34 Η ως άνω απόφαση εκδόθηκε επί ένδικης διαφοράς με πραγματικά περιστατικά παρόμοια με αυτά της υπό κρίση. Σε εκείνη την ένδικη διαφορά ο σύζυγος διορίστηκε πρέσβης του Λουξεμβούργου στην Ελλάδα και, μερικά έτη πριν την άσκηση της αγωγής διαζυγίου, μετακόμισε με την οικογένειά του στην Αθήνα. Το Cour d'appel de Luxembourg έκρινε ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι ο σύζυγος είχε την πρόθεση να εγκαταστήσει το σύνθητες κέντρο των συμφερόντων του στο κράτος υποδοχής. Η διάρκεια της διαμονής του στο κράτος υποδοχής εξαρτάται αποκλειστικά από τη διάρκεια της άσκησης των διπλωματικών καθηκόντων του· η ανάθεση των ως άνω καθηκόντων εναπόκειται αποκλειστικά στην κυβέρνηση

του αποστέλλοντος κράτους. Η διαμονή του στο κράτος υποδοχής είναι περιστασιακή, διότι η κυβέρνηση μπορεί να τον μεταθέσει σε οποιαδήποτε άλλη αποστολή, προσωρινή, διότι κατά κανόνα περιορίζεται σε μερικά έτη, και αβέβαιη, διότι η κυβέρνηση μπορεί ανά πάσα στιγμή να τον τοποθετήσει σε άλλη αποστολή ή να του αναθέσει νέα καθήκοντα. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, όχι μόνον ο υπηρεσιακός βίος, αλλά και η οικογενειακή και κοινωνική ζωή του συζύγου εκτυλίσσονται κατά κύριο λόγο στο κράτος υποδοχής, τούτο συνιστά απλώς το επακόλουθο της ανάθεσης των διπλωματικών καθηκόντων του. Δεν υπάρχει πρόθεση του διπλωμάτη να ενταχθεί στο κράτος υποδοχής. Εξάλλου, αυτού του είδους ενσωμάτωση στο κράτος υποδοχής θα μπορούσε να εκληφθεί ως ασυμβίβαστη με τη διπλωματική ιδιότητα η οποία επιτάσσει τη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας του διπλωμάτη έναντι του κράτους υποδοχής.

- 35 γ) Στην αίτηση αναιρέσεως γίνεται μνεία της προαναφερθείσας αποφάσεως και προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι οι προϋποθέσεις για να αποκτήσουν τα μέλη του διπλωματικού προσωπικού συνήθη διαμονή στο κράτος υποδοχής δεν πληρούνται εκ των προτέρων ούτε στο πλαίσιο του άρθρου 8 του κανονισμού Ρώμη III. Αντιθέτως, η υπηρεσιακή τοποθέτηση του συζύγου υπό την ιδιότητα του διπλωματικού υπάλληλου στη γερμανική πρεσβεία της Μόσχας αποκλείει την απόκτηση συνήθους διαμονής στη Ρωσία. Η διαμονή των διαδίκων στη Μόσχα δεν είχε, μεν, προγραμματιστεί για συγκεκριμένη διάρκεια (υπό την έννοια του καθορισμένου χρονικού διαστήματος), πλην, όμως, ως εκ της φύσεώς της, ήταν προσωρινή και όχι μόνιμη. Οι διάδικοι, το αργότερο μετά το πέρας της υπηρεσίας του συζύγου στη γερμανική πρεσβεία της Μόσχας (ή σε άλλη διπλωματική αποστολή στο εξωτερικό), ήθελαν να επιστρέψουν στη Γερμανία, κάτι το οποίο προκύπτει και μόνο από το γεγονός ότι είχαν διατηρήσει τη μισθωμένη οικία τους στο Βερολίνο, έστω και αν τμήματα αυτής είχαν υπομισθωθεί. Συνέχιζαν να έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν την οικία κατά την παραμονή τους στο Βερολίνο. Εξάλλου, δεν είχαν αποφασίσει οι ίδιοι με τη θέλησή τους τη διαμονή τους στη Μόσχα, αλλά αυτή οφειλόταν στο ότι ο σύζυγος είχε τοποθετηθεί εκεί ως διπλωματικός υπάλληλος από την υπηρεσία του. Επιπλέον, οι διάδικοι δεν είχαν τη δυνατότητα να μισθώσουν κατοικία της επιλογής τους στη Μόσχα· αντιθέτως, για υπηρεσιακούς λόγους, ήταν υποχρεωμένοι να δεχτούν διαμέρισμα στο συγκρότημα κατοικιών της γερμανικής πρεσβείας. Επομένως, είχαν ζήσει – όπως και άλλοι Γερμανοί διπλωματικοί υπάλληλοι – σε οριοθετημένη περιοχή η οποία, αν και νομικά δεν μπορεί εκληφθεί ως εξωεδαφική, σε κάθε περίπτωση, από υπηρεσιακής, κοινωνικής και πολιτισμικής απόψεως, ουσιαστικά αποτελεί ένα είδος «γερμανικού θύλακα». Το στοιχείο αυτό αμβλύνει τη σημασία της φυσικής παρουσίας των διαδίκων στη Ρωσία και παρεμποδίζει τη δημιουργία κοινωνικών δεσμών σε αυτό το κράτος. Ακόμη και μετά τη μεταφορά του τόπου της κατοικίας τους στη Μόσχα, διατηρούσαν ισχυρούς δεσμούς με τη Γερμανία. Στο πλαίσιο αυτό, εξακολούθησαν να έχουν οικογενειακούς δεσμούς με την ενήλικη θυγατέρα τους η οποία, από τον Σεπτέμβριο του 2019, ζει στη μισθωμένη οικία των διαδίκων.

- 36 Στο πλαίσιο της αναιρετικής δίκης ο σύζυγος προβάλλει τον ισχυρισμό ότι το πνεύμα και ο σκοπός της προβλεπόμενης από το δίκαιο της Ένωσης σύνδεσης με

τη συνήθη διαμονή δεν μπορεί να συνίσταται στην ανά τακτά διαστήματα υπαγωγή διπλωματών, κατόπιν ενδεχόμενης μετάθεσής τους σε νέο τόπο καθηκόντων, στο δίκαιο (επί των γαμικών διαφορών) του νέου κράτους στο οποίο τοποθετούνται, ενώ αυτοί, λόγω της υπηρεσιακής τους τοποθέτησης, απολαύουν ασυλίας στο κράτος υποδοχής, δυνάμει του άρθρου 31, παράγραφος 1, της σύμβασης της Βιέννης της 18ης Απριλίου 1961 περί διπλωματικών σχέσεων (BGBl. II 1964, σ. 957, 977).

- 37 δ) Μέχρι σήμερα, αυτό το ζήτημα δεν έχει αποσαφηνιστεί με τη νομολογία του Δικαστηρίου. Βέβαια, το Δικαστήριο έχει ερμηνεύσει το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, καθώς και το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής (στο εξής: κανονισμός περί υποχρεώσεων διατροφής) υπό την έννοια ότι η ιδιότητα των ενδιαφερομένων συζύγων ως συμβασιούχων υπαλλήλων της Ένωσης, οι οποίοι απασχολούνται σε αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε τρίτο κράτος και για τους οποίους υποστηρίζεται ότι απολαύουν διπλωματικού καθεστώτος στο εν λόγω τρίτο κράτος, δεν μπορεί να συνιστά αποφασιστικό κριτήριο για τον καθορισμό της συνήθους διαμονής κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων (πρβλ. ΔΕΕ απόφαση της 1ης Αυγούστου 2022 –C-501/20– FamRZ 2022, σ. 1466 σκέψεις 58 επ.). Ωστόσο, η υπό κρίση υπόθεση άπτεται του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ ο οποίος δεν επιδέχεται άνευ ετέρου την ερμηνεία της υπάρχουσας νομολογίας επί του κανονισμού Βρυξέλλες Ια και επί του κανονισμού περί υποχρεώσεων διατροφής. Ιδίως το εφαρμοστέο δίκαιο στο διαζύγιο δεν καθορίζεται με τον ίδιο τρόπο με εκείνον κατά τον οποίον εκτιμάται η ύπαρξη και το ύψος της υποχρέωσης διατροφής με βάση τις νομικές και πραγματικές συνθήκες του κοινωνικού περιβάλλοντος στο κράτος διαμονής. Επιπλέον, η προαναφερθείσα απόφαση δεν εκδόθηκε ειδικά για υπόθεση που αφορά διπλωματικούς υπαλλήλους, αλλά για υπόθεση που αφορά συμβασιούχους υπαλλήλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίοι δεν υπέκειντο σε περιοδικές μετακινήσεις στην έδρα της υπηρεσίας τους στις Βρυξέλλες και δεν είχε διαπιστωθεί πρόθεση επιστροφής τους στη χώρα προέλευσής τους. Περαιτέρω, με την αίτηση αναιρέσεως προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι εν προκειμένω δεν έχει σημασία εάν το διπλωματικό καθεστώς αυτό καθαυτό (και η συνεπαγόμενη ασυλία) μπορεί να αποκλείσει την απόκτηση συνήθους διαμονής στο κράτος υποδοχής, αλλά, αντιθέτως, το ζήτημα που ανακύπτει είναι κατά πόσον η φύση και η ιδιαιτερότητα των καθηκόντων διπλωματικού υπαλλήλου τοποθετημένου σε διπλωματική ή προξενική αρχή, ακριβώς εξαιτίας των συνθηκών που δημιουργούνται από την άσκηση αυτών των καθηκόντων, αποκλείει την αναγνώριση συνήθους διαμονής στο κράτος υποδοχής.
- 38 ε) Κατά την εκτίμηση του δικάζοντος τμήματος, είναι αμφίβολο ποια επιρροή έχει στην απόκτηση συνήθους διαμονής το γεγονός ότι οι διάδικοι, λόγω της υπηρεσίας του συζύγου ως διπλωμάτη, έπρεπε να μετακομίσουν για αόριστο χρονικό διάστημα στη Μόσχα. Στο πλαίσιο της αξιολόγησης, θα μπορούσε επίσης, σε κάθε περίπτωση, να πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι οι διάδικοι

δεν αποφάσισαν με τη δική τους ελεύθερη βούληση να μετακομίσουν στη Μόσχα, αλλά τούτο οφειλόταν στην υπηρεσιακή μετάθεση του συζύγου. Το αυτό θα μπορούσε να ισχύει και για το γεγονός ότι ακόμη και η (ούτως ή άλλως περιορισμένου χρόνου) διάρκεια της εκεί υπηρεσίας του δεν εξαρτάται σε καθοριστικό βαθμό από τη θέληση του συζύγου. Πέραν αυτών, οι διάδικοι δεν επιτρεπόταν να επιλέξουν ελεύθερα την κατοικία τους στη Μόσχα και διατήρησαν την οικία τους στο Βερολίνο προκειμένου να έχουν τη δυνατότητα να επιστρέψουν εκεί μετά την ολοκλήρωση της υπηρεσίας του συζύγου στο εξωτερικό. Εάν έπρεπε να ληφθούν υπόψη τα ανωτέρω γεγονότα στο πλαίσιο της συνολικής εκτιμήσεως, η απάντηση στο ερώτημα εάν οι διάδικοι μπορούσαν να αποκτήσουν συνήθη διαμονή στη Ρωσία ενδέχεται να πρέπει να είναι αρνητική. Το δικάζον τμήμα εκτιμά ότι, ελλείψει σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου, σε κάθε περίπτωση δεν έχει αποσαφηνιστεί ποια επίδραση έχει η αποστολή για διπλωματική υπηρεσία στο εξωτερικό στον καθορισμό της έννοιας της «συνήθους διαμονής» κατά την έννοια του άρθρου 8, στοιχεία α' και β', του κανονισμού Ρώμη III.

- 39 3. Επιπλέον, κατά τα λοιπά δεν έχει διευκρινιστεί με ποια κριτήρια πρέπει να προσδιοριστεί η συνήθης διαμονή των συζύγων κατά την έννοια του άρθρου 8, στοιχεία α' και β', του κανονισμού Ρώμη III. Ιδίως, πρέπει να αποσαφηνιστεί εάν απαιτείται ορισμένης διάρκειας φυσική παρουσία των συζύγων σε κράτος υποδοχής, ώστε να μπορεί να γίνει δεκτό ότι έχει αποκτηθεί εκεί συνήθης διαμονή, καθώς και αν η απόκτηση συνήθους διαμονής προϋποθέτει ορισμένο βαθμό κοινωνικής και οικογενειακής ενσωμάτωσης στο εν λόγω κράτος. Αυτά τα ζητήματα είναι καθοριστικά για την επίλυση της ένδικης διαφοράς, διότι το ρωσικό ουσιαστικό δίκαιο θα μπορούσε να εφαρμοστεί στο διαζύγιο των διαδίκων μόνον εφόσον (και) η σύζυγος είχε αποκτήσει συνήθη διαμονή στη Ρωσία και αυτή δεν είχε παύσει να υφίσταται για χρονικό διάστημα άνω του έτους πριν την έγερση της αγωγής διαζυγίου ενώπιον του ειρηνοδικείου στις 8 Ιουλίου 2021. Η καθοριστική σημασία των ως άνω ζητημάτων δεν αναιρείται ούτε και στην περίπτωση κατά την οποία –εν αντιθέσει προς την κρίση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου– γινόταν δεκτό ότι η σύζυγος, λόγω της φυσικής της παρουσίας στο Βερολίνο από τον Ιανουάριο του 2020 μέχρι τον Φεβρουάριο του 2021 είχε (και πάλι) αποκτήσει συνήθη διαμονή στη Γερμανία. Συγκεκριμένα, ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, η επάνοδος της στη Μόσχα τον Φεβρουάριο του 2021, όταν ακόμη πίστευε ότι υπήρχαν πιθανότητες διατήρησης του γάμου της, θα μπορούσε αμέσως να έχει ως αποτέλεσμα την (εκ νέου) απόκτηση συνήθους διαμονής στη Ρωσία, εφόσον δεν θεωρούταν απαραίτητη προς τούτο κάποια ελάχιστη διάρκεια παραμονής και ορισμένου βαθμού κοινωνική και οικογενειακή ενσωμάτωση.
- 40 α) Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, πρέπει να αναζητηθεί αυτοτελής ερμηνεία της έννοιας της «συνήθους διαμονής», λαμβανομένων υπόψη της διατύπωσης και του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται οι διατάξεις που τη μνημονεύουν, καθώς και των σκοπών που επιδιώκει κάθε κανονισμός (πρβλ. ΔΕΕ αποφάσεις της 6ης Ιουλίου 2023, FamRZ 2023, C-462/22, σ. 1479 σκέψη 26, της 25ης Νοεμβρίου 2021, FamRZ 2022, C-289/20, σ. 215 σκέψη 39, και της 28ης

Ιουνίου 2018, FamRZ 2018, C-512/17, σ. 1426 σκέψη 40, εκάστη επί του κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙα). Αντιθέτως, μέχρι σήμερα, το Δικαστήριο δεν έχει αποφανθεί σχετικά με την ερμηνεία της ως άνω έννοιας στο πλαίσιο του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ.

- 41 β) Συναφώς, επί του πώς νοείται η συνήθης διαμονή στο άρθρο 8, στοιχεία α' και β', του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, δεν υπάρχει ομοφωνία στη γερμανική θεωρία.
- 42 αα) Στην αιτιολογική σκέψη 10, πρώτη περίοδος, του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ προβλέπεται ότι το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής και το διατακτικό αυτού του κανονισμού θα πρέπει να συνάδουν με τον κανονισμό Βρυξέλλες ΙΙα. Από τη σκέψη αυτή, μέρος της γερμανικής θεωρίας –όπως και το δευτεροβάθμιο δικαστήριο– συμπεραίνουν ότι η έννοια της «συνήθους διαμονής» στον κανονισμό Ρώμη ΙΙΙ πρέπει να ερμηνεύεται κατά τον ίδιο τρόπο με εκείνον που ερμηνεύεται η ίδια έννοια στον κανονισμό Βρυξέλλες ΙΙα (πρβλ. Althammer/Mayer ερμηνεία άρθρου 5 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημείο 12· Althammer/Tolani ερμηνεία άρθρου 8 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημεία 6 επ.· Jauernig/Budzikiewicz BGB 19η έκδοση, ερμηνεία άρθρων 5-16 του κανονισμού (ΕΕ) 1259/2010, σημεία 9 και 2· NK-BGB/Gruber 3η έκδοση, ερμηνεία άρθρου 3 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημείο 15· Grüneberg/Thorn BGB 83η έκδοση, ερμηνεία άρθρου 5 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημείο 3; Andrae Internationales Familienrecht 4η έκδοση, σημείο 26 και παράγραφος 2 σημείο 64· Hausmann Internationales und Europäisches Familienrecht 2η έκδοση, σημείο A 370 και A 424· Winter Internationales Familienrecht bei Fällen mit Auslandsbezug σημείο 181· Gruber IPRax 2012, σ. 381, 385).
- 43 Στηριζόμενο στη νομολογία του Δικαστηρίου επί του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού Βρυξέλλες ΙΙα (πρβλ. ΔΕΕ αποφάσεις της 1ης Αυγούστου 2022, FamRZ 2022, C-501/20, σ. 1466 σκέψη 44, και της 25ης Νοεμβρίου 2021, FamRZ 2022, C-289/20, σ. 215 σκέψεις 57 επ.), το δευτεροβάθμιο δικαστήριο ερμήνευσε κατ' αναλογία την έννοια της «συνήθους διαμονής» στο άρθρο 8, στοιχεία α' και β', του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ υπό το πρίσμα ότι αυτή χαρακτηρίζεται κατά βάση από δύο στοιχεία, ήτοι, αφενός, από το υποκειμενικό στοιχείο της βούλησης του συζύγου να εγκαταστήσει σε συγκεκριμένο τόπο το σύνηθες κέντρο των συμφερόντων του (animus manendi [πρόθεση παραμονής]) και, αφετέρου, από το αντικειμενικό στοιχείο της επαρκούς διάρκειας της παρουσίας στο έδαφος του εν λόγω κράτους. Για τη μεταφορά της συνήθους διαμονής, το κρίσιμο στοιχείο συνίσταται κυρίως στη βούληση του ενδιαφερομένου να εγκαταστήσει στο κράτος υποδοχής το μόνιμο ή σύνηθες κέντρο των συμφερόντων του με την πρόθεση να του προσδώσει σταθερό χαρακτήρα. Κατόπιν αυτού, η διάρκεια της διαμονής δεν αποτελεί παρά μόνο ένδειξη για την εκτίμηση της σταθερότητας της διαμονής, εκτίμηση η οποία πρέπει να γίνεται υπό το φως όλων των ιδιαίτερων πραγματικών περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Δεν προβλέπεται ελάχιστη διάρκεια, με συνέπεια η διάρκεια της διαμονής, σε κάθε περίπτωση, να αποτελεί απλώς ένδειξη για την εκτίμηση της σταθερότητας της διαμονής (πρβλ. ΔΕΕ απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, FamRZ 2011, C-497/10 PPU, σ. 617 σκέψη 51). Από την άλλη

πλευρά, η κοινωνική ενσωμάτωση, η οποία μέχρι σήμερα αποτελούσε το τρίτο στοιχείο, έχει δευτερεύουσα σημασία.

- 44 ββ) Αντιθέτως, έχουν διατυπωθεί και άλλες απόψεις στη γερμανική θεωρία οι οποίες υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει απόλυτη ταύτιση στην ερμηνεία της έννοιας της «συνήθους διαμονής» τόσο για τον προσδιορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας σύμφωνα με τον κανονισμό Βρυξέλλες Ια, όσο και για τον καθορισμό του εφαρμοστέου ουσιαστικού δικαίου στο διαζύγιο σύμφωνα με τον κανονισμό Ρώμη ΙΙΙ, διότι η *ratio* των δύο συνδέσμων είναι διαφορετική. Απεναντίας, η συνήθης διαμονή στον κανονισμό Ρώμη ΙΙΙ μπορεί σε οριακές περιπτώσεις να κριθεί εντελώς διαφορετικά από ό,τι στον κανονισμό Βρυξέλλες Ια (jurisPK-BGB/Johanson 10η έκδοση, ερμηνεία άρθρου 8 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημείο 5 και ερμηνεία άρθρου 5 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημείο 13· NK-BGB/Lugani 3η έκδοση, ερμηνεία άρθρου 8 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημείο 10 και ερμηνεία άρθρου 5 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημεία 47 επ.· Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR 4η έκδοση, ερμηνεία άρθρου 8 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημεία 19 και 26· Helms FamRZ 2011, σ. 1765, 1769 επ.). Ιδίως στον κανονισμό Ρώμη ΙΙΙ απαιτείται ισχυρότερος δεσμός με το κράτος διαμονής από ό,τι στον κανονισμό Βρυξέλλες Ια, όπου κατά κανόνα ο σκοπός που επιδιώκεται είναι αυτός που υποβάλλει την αίτηση διαζυγίου να έχει τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ εναλλακτικών διεθνών δωσιδικιών (jurisPK-BGB/Johanson 10η έκδοση, ερμηνεία άρθρου 5 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημείο 13). Ως εκ τούτου, ακόμη και μετά την παρέλευση μεγάλου χρονικού διαστήματος, η κρίση ως προς το αν ήδη υφίσταται σε άλλο κράτος συνήθης διαμονή των συζύγων κατά την έννοια του άρθρου 8, στοιχεία α' και β', του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ μπορεί να διατυπωθεί μόνο κατόπιν προσεκτικής αξιολόγησης όλων των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης (Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR 4η έκδοση, ερμηνεία άρθρου 8 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, σημείο 19· Helms FamRZ 2011, σ. 1765, 1770· πρβλ. επίσης Henrich Internationales Scheidungsrecht 5η έκδοση, σημεία 86 επ.).
- 45 γγ) Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 14 του κανονισμού Ρώμη ΙΙΙ, ελλείπει επιλογής εφαρμοστέου δικαίου, θα πρέπει στο διαζύγιο να εφαρμόζεται το δίκαιο εκείνο με το οποίο οι σύζυγοι διατηρούν στενούς δεσμούς και, για τον λόγο αυτόν, το δίκαιο αυτό θα πρέπει να εφαρμόζεται ακόμη και αν δεν είναι το δίκαιο συμμετέχοντος κράτους μέλους. Επιπλέον, από την αιτιολογική σκέψη 21 συνάγεται ότι, προκειμένου να κατοχυρώνονται η ασφάλεια δικαίου και η προβλεψιμότητα, ο κανονισμός Ρώμη ΙΙΙ θα πρέπει να θεσπίζει εναρμονισμένους κανόνες σύγκρουσης δικαίων σε συνάρτηση με μια κλίμακα διαδοχικών κριτηρίων σύνδεσης, τα οποία στηρίζονται στην ύπαρξη στενού δεσμού μεταξύ των συζύγων και του οικείου δικαίου. Τα εν λόγω συνδετικά κριτήρια θα πρέπει να επιλέγονται κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίζεται ότι το διαζύγιο διέπεται από ένα δίκαιο με το οποίο οι σύζυγοι εμφανίζουν στενούς δεσμούς.
- 46 Η αναφορά των αιτιολογικών σκέψεων 14 και 21 στην εφαρμογή δικαίου στο διαζύγιο με το οποίο οι σύζυγοι εμφανίζουν στενούς δεσμούς, θα μπορούσε να συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι η ερμηνεία της έννοιας της «συνήθους διαμονής»

στο άρθρο 8, στοιχεία α' και β', του κανονισμού Ρώμη III πρέπει να είναι διαφορετική από εκείνη στον κανονισμό Βρυξέλλες Ια. Τούτο διότι, κατά κανόνα, οι σύζυγοι δεν αποκτούν στενούς δεσμούς με το δίκαιο άλλου κράτους αμέσως μόλις μετοικήσουν σε αυτό, ακόμη και όταν η εκεί διαμονή τους πρόκειται να έχει απροσδιόριστη διάρκεια. Μπορεί να ισχύει κάτι διαφορετικό όταν πρόκειται για τη χώρα καταγωγής τους. Ωστόσο, στην περίπτωση μετοίκησης σε κράτος το οποίο μέχρι τότε είναι αλλοδαπό για τους συζύγους, θα μπορούσε αρχικά –ιδίως όταν οι σύζυγοι εξακολουθούν να διατηρούν ισχυρούς δεσμούς με τη χώρα καταγωγής τους– να υφίσταται μόνον απλή παρουσία κατά βάση, η οποία, μετά την πάροδο ορισμένου χρόνου, αναβαθμίζεται σε συνήθη διαμονή.

- 47 Περαιτέρω, σχετικά με το θέμα της ύπαρξης ήδη ισχυρών δεσμών των συζύγων με το δίκαιο του κράτους υποδοχής, θα μπορούσε να έχει σημασία ο βαθμός της κοινωνικής και οικογενειακής ενσωμάτωσης στο εν λόγω κράτος. Το Δικαστήριο έχει τονίσει ότι σε κάθε περίπτωση για τον καθορισμό του τόπου συνήθους διαμονής στο πλαίσιο του κανονισμού Ια πρέπει να λαμβάνεται υπόψη εκείνος ο τόπος στον οποίο έχει σημειωθεί ορισμένου βαθμού κοινωνική και οικογενειακή ενσωμάτωση του προσώπου (ΔΕΕ αποφάσεις της 9ης Οκτωβρίου 2014, FamRZ 2015, C-376/14 PPU, σ. 107 σκέψη 51· της 22ας Δεκεμβρίου 2010, FamRZ 2011, C-497/10 PPU, σ. 617 σκέψη 47, και της 2ας Απριλίου 2009, FamRZ 2009, C-523/07, σ. 843 σκέψεις 38 και 44). Το ως άνω κριτήριο μπορεί αντίστοιχα να χρησιμοποιηθεί και για τον προσδιορισμό της έννοιας «της συνήθους διαμονής» στο πλαίσιο του κανονισμού Ρώμη III (βλ. σχετικά και NK-BGB/Lugani 3η έκδοση, ερμηνεία άρθρου 5 του κανονισμού Ρώμη III, σημείο 54· Rauscher/Helms EuZPR/EuIPR 4η έκδοση, ερμηνεία άρθρου 8 του κανονισμού Ρώμη III, σημείο 20), όπου, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών του κανονισμού Ρώμη III όπως αυτοί διατυπώνονται στις αιτιολογικές σκέψεις 14 και 21, θα μπορούσε να απαιτείται σημαντικά μεγαλύτερος βαθμός κοινωνικής και οικογενειακής ενσωμάτωσης από ό,τι στο πλαίσιο του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, προκειμένου να μπορεί να γίνει δεκτή η ύπαρξη συνήθους διαμονής σύμφωνα με τον κανονισμό Ρώμη III.

III.

- 48 [Επισημάνσεις σχετικά με την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής]
[παραλειπόμενα]
[παραλειπόμενα]

Προηγθέντες βαθμοί δικαιοδοσίας:

Amtsgericht Tempelhof-Kreuzberg (ειρηνοδικείο Tempelhof-Kreuzberg),
απόφαση της 26.1.2022, 152 F 8176/21

Kammergericht Berlin (εφετείο Βερολίνου), απόφαση της 27.2.2023, 3 UF 33/22

[παραλειπόμενα]